

Таблица прваја на Блаже Конески

1. Таблица прваја – поглед наназад

Уште одвај осумнаесетгодишен Јордан Хаци Константинов - Џинот го избира учителството како свој животен позив и веќе во 1838 година е учител во својот роден град Велес. Важен настан од ова време на неговата учителска работа, вели Блаже Конески, е *Таблица прваја*, потпишана со неговите иницијали, чија појава се случува некаде околу 1840 година. Тоа е еден практичен школски текст, сличен на многубројни тогашни т.н. „таблицы“ што се во употреба по училиштата во Грција, Романија, Србија, Бугарија, како и кај нас во текот на повеќе децении од 19-от век или како што потенцира Ванчо Тушевски: *Таблицата беше на мода и според неа се учеше во многу училишта на Балканот. Таа претставува преодна етапа од келијното учење до алилодидактичкиот метод. Само што зачекори во учителскиот живот Џинот сети потреба да издаде учебно помагало. Неговите крехки можности ја породиле „Таблица ...“ – прв јавен текст потпишан со името на велешкиот филозоф* (2003: 227, означеното е мое). *Таблица прваја* на Џинот содржи поголем број морализаторско-дидактични мисли, напечатени во два столпца на една страна од еден лист т.е. како „таблица“ со големина **44/32 сантиметри**¹. самиот автор не го назначува изворот што го користи при нејзиното составување, па така преостанува, како што вели Харалампие Поленаковиќ, *изворот да се бара во литературата со многу сличен карактер* (1973: 13) при што доаѓа до откритието дека „таблицата“ на Џинот содржи најголем дел мисли извлечени од „Ижица“ на Д. Обрадовиќ, и тоа од Част I Ижичини дарова (1973: 21)².

Џинот ужива глас не само на добар учител, туку и на умен човек, на филозоф³. Според Конески, *Македонија го доби во него својот најистакнат учител* (1987: 11). А, појавата на *Таблица Прваја* Конески ја смета како

¹ Таблиците обично биле закачувани по ѕидовите на училниците т.е. на видни места и од нив читале учениците. Оваа таблица служела како учебно помагало при основно описменување на учениците. На една страница од голем формат се даваат поучни изреки.

² Во однос на „Ижица“ – „Таблицата“ на Ј. Х. Константинов ги покажува следните карактеристики. Џинот или преведува буквално, збор по збор од српски на македонски и со тоа ни дава **убав македонски превод од српски јазик**, или комбинира по две-три или повеќе мисли Доситееви и ги дава во еден ук, или пак ја задржува основната мисла на Доситеја Обрадовиќ и ја искажува на свој начин, со свои зборови (Поленаковиќ, 1973: 21).

³ Неговата основна мисла за доброто како врвен идеал на животот, потоа беседите за пријателството, разумноста и конечно неодминливиот Сократ – омилената тема и на Доситеј, свое место ќе најдат во многу текстови на Џинот (Тушевски, 2003: 210). Мудрословијата од „Таблица ...“ и според формата и по содржината, за Тушевски, се идеен предвесник на бројни филозофски изреки што Џинот ги испрати да се печат во Белград (2003: 227). Така, во 1856 година, неговите филозовски мисли кои се најблиску до *Таблица прваја* собрани во две збирки афоризми ќе бидат испратени да се печат во *Друштво српске словесности*.

почеток на една нова епоха во развитокот на македонската просвета и писменост во 19-от век. Со неа се постави **раздел спрема традиционалната црковна просвета и религиозно-поучната литература**, со која беа тесно врзани Јоаким Крчоски и Кирил Пејчиновиќ (...) Огромна е разликата по дух и содржина меѓу текстовите на Крчовски и Пејчиновиќ, од една, и на Џинот, од друга страна. Тој прави **решиителен чекор напред кон модерната светска просвета**, нагласува Конески. Заедно со новите идеи се активираше на јазичен план еден нов богат лексички слој што го сочинуваа словенската книжна лексика и интернационализмите (1987: 12, означеното е мое).

2. Таблица прваја – поглед нанапред

Блаже Конески во својот прилог *Светот на песната и легендата* говорејќи за својот индивидуален опит и особено за интимната врска со традицијата, нагласува дека таа му е потребна зашто: ... со тоа сум нашол начин да ја искажам својата животна филозофија, своите дилеми, своите возбуди и огорченија. Јас вршев иновација, ги вклопував **старите пораки во современ израз** и ги варирав по начин што му одговара на интересот на современиот човек⁴. Меѓутоа, јас за сето време бев уверен дека по длабочината на сфаќањето на проблемите, во филозофска смисла, по ништо не ги надминувам своите претходници кои на истите мотиви им дале израз соодветен за својата епоха ...⁵

Основната мисла на Џинот за доброто како врвен идеал на животот, како и неговите беседи за пријателството и разумноста се подлога и во *Таблица прваја* на Конески. И како што Џинот ја сфати потребата од соодветна лектира за душата за тоа време со која ќе му се покаже на својот народ како може да владее и како чесно може да си служи себе и на своето општество, така и Конески ја почувствува потреба уште еднаш да му го каже својот аманет на својот народ како соодветна лектира во неговото време. Во духот на своето време кога морализаторството и поуката и над сè религијата се основен елемент која завлегла длабоко во мисловниот свет на нашиот интелегент, Џинот љубува да филозофира, предодреден до извесна степен и од самата природа (Тушевски, 2003: 228). И Конески љуби да филозофира поточно да мудрува:

1. По законот на местото, **можеме да го сфатиме само животот, не смртта**. Затоа е оправдана надежта и секоја оптимистичка илузија.

⁴ Овие размислувања на Конески се совпаѓаат со размислувањата на Јуриј Лотман за функционалната двојност на текстовите во системот. Во општиот систем на културата самите текстови исполнуваат две основни функции: **адекватен пренос на основните значења и раѓање на нови значења**. Првата функција најдобро се остварува кога се случува едно наполно совпаѓање на кодовите на говорителот и на слушателот и, следствено, во услови на максимална означеност на текстот. Впрочем и Џинот и Конески посакуваат да подучуваат, да мудруваат и во тој поглед „таблицата“ им се покажува како доволно добра за таа цел. Што се однесува до втората функција т.е. до она раѓање на нови значења, доаѓаме до моментот кога новиот текст престанува да биде пасивна алка на пренос на информации од испраќачот до примачот (Лотман., 2003: 41-61) кое е постигнато и кај Џинот во однос на неговиот претходник Д. Обрадовиќ и кај Конески во однос на претходниот македонски создавач на „таблицата“ – Џинот.

⁵ Блаже Конески. „Светот на песната и легендата“ во *Есеи и прилози*. – Скопје: Гоце Делчев, 1993.

2. **Космосот се крепи на дуализмот** и од него зема внатрешна сила. Ден и ноќ. Лето и зима. Добро и зло. Вечна борба без крајна победа и без краен пораз.

3. Во два следа се врти и историјата: по период на цицање крв со памук следи период на пуштање крв со нож.

4. **Грабежот е неизоставна составка на економската дејност** во така изделените етапи. Економските системи можат да бидат подобри или полоши, но нема економски систем ефикасен сам по себе, без да е во него вграден грабежот. Мит е дека богатиот, цивилизираниот Запад е создаден само со труд.

5. Во така изделените етапи, успешните протагонисти на релативната стабилност тврдат дека **економијата решава сè, додека демонските природи се потсмеваат на тоа**, подготвувајќи се, во смената на историските периоди, да го пљачкосаат тоа што други го спечалиле.

6. Има историски релјеф. Кајшто текло вода, пак ќе тече. Се менуваат ознаките, а се перпетуираат привилегиите. Важно е не да бидеш доследен, а да не плаќаш данок, како што плаќа рајата. Формите се менуваат, суштината останува. Затоа **најмалку обнова, во смисла на активирање на трудот, има во региони со стара државност, во кои привилегиите се вкорениле подлабоко, отколку во периферните области на светската историска сцена.**

7. *Препорака.* Поради законот на местото, **оптимизмот значи подобар избор од песимизмот.** Сè е загубено без верата дека човештината сепак може да си создава поширок простор. Тоа би значело безусловна капитулација на духот. Тоа не го допушта дуализмот што го проникнува космосот. Има смисла во Сизифовата работа. Дали сме доволно свесни дека **понекогаш руините, и по својата убавина, нè импресионираат повеќе од зачуваните градби?**

Скопје, марта 1851 лето

Јордан Хаџи Константинов – Џинот

Исповед на еден мистификатор

Овој текст го напишав јас едно претпладне во март 1993 г. На Џинот сум му благодарен што ми ја позајми формата. Решив да не брзам со објавувањето и само неколку копии поделив меѓу свои пријатели, со забелешка под текстот: соопштува Блаже Конески, Видов дека некои од нив не ја откриле веднаш играта, зашто ме распрашуваа во какви околности можел Џинот да се искаже на ваков начин.

Сега, кога се решив да ја објавам оваа „таблица“, не би сакал да ги доведам во иста ситуација и некои од читателите. Затоа сметав дека треба да го приложам ова објаснение.

Блаже Конески⁶

Текстовите можат да бидат вметнати во текстот, како што културите можат да бидат вметнати во културата, зашто според Ренате Лахман, *секоја дадена култура е ново сумирање на сè она на што ја потсетуваат минатите култури* што го препознаваме во признанието на Конески дека му е благодарен на Џинот од кого ја позајмил формата. Во тој контекст звучи храбро и провокативно претставата на Хорхе Луис Борхес за *Вечното враќање на*

⁶ Текстот е преземен од е-списание *Блесок* Види блаже Конески. „Таблица прваја“ во *Блесок*. – Скопје: број 37, јули-август 2004 (<http://www.blesok.com.mk/main.asp?lang=mac&izdanie=37>), а означеното во него е мое.

префигурацијата на секое дело и на книгата во којашто се содржани сите книги. Според оваа претстава, нема оригинални уметници, единствено архетипскиот уметник работи врз архетипското дело на уметноста. Затоа и Борхес сугерира дека концепцијата за плагијат е целосно неоснована, како што е тоа веќе покажано, сите дела земаат од делото на безвремениот и безимениот автор (според Ренате Лахман, 2003: 230). Впрочем тоа го кажува и самиот Конески преку признанието во *исповедта на еден мистификатор*.

Така како што Цинот преку дваесет и трите реда кои содржат малку помал број (20) афоризми со морално-дидактички карактер настојува во своето време да ја **облагодари младата ученичка душа**, така и Конески преку својата мистификаторска играрија развиена во само седум точки од кои последната е именувана како „препорака“ се залага на новата/младата самостојна македонска држава (од перспектива на времето кога е пишувана оваа книжевна играрија, а тоа е март 1993 година, две години од осамостојувањето на Македонија и половина година од сопствената смрт) да □ остави еден книжевно-историски тестамент во што препознаваме еден импулс од самиот автор кој го свртува вниманието кон истрошените литературни форми како што во овој случај е „таблицата“. Всушност *Таблица прваја* на Конески ја потврдува оригиналната идеја за создавање на литература од литература, што е пишување како континуитет, пишување како одговор, или повторно пишување (Лахман, 2003: 221).

Таблица прваја на Конески се чита и како еден потсетник како треба да се однесуваме во/со животот преку поуки манифестирани во неколку дихотомии: живот – смрт, добро – зло, победа – пораз, оптимизам – песимизам, потоа форма – суштина и особено стара државност – периферни области на светската историска сцена. Конески го прави тоа исто толку суптилно како што пред него тоа го правеше токму Цинот. Сепак, оваа *Таблица прваја* на Конески е многу повеќе тестамент кој ете го чекаше вистинското време (одбележување на 90 години од неговото раѓање и 65 години од основањето на Филолошкиот факултет) и место (на Филолошкиот факултет кој го носи неговото име) за да се отвори и да се провоцира за негово посериозно исчитување.

Литература:

Конески, Блаже. „Таблица прваја“ во *Блесок*. – Скопје: број 37, јули-август 2004 (<http://www.blesok.com.mk/main.asp?lang=mac&izdanie=37>).

Конески, Блаже. „Цинот“ во Јордан Хаџи Константинов – Цинот. *Избрани страници*. – Скопје: Матица македонска, 1987, 7-39.

Лахман, Ренате. „Литературата создадена од литература: пишувањето како продолжение, пишувањето како одговор и преработка“ во *Теорија на интертекстуалноста*. – Скопје: Култура, 2003, 219-243.

Лотман, Јуриј Михајлович. „Текст во текст“ во *Теорија на интертекстуалноста*. – Скопје: Култура, 2003, 41-61.

Поленаковиќ, Харалампие. „Изворот на *Таблица прваја* од Јордан Хаџи Константинов Цинот“ во *Екот на народното будење*. – Скопје: Мисла, 1973, 9-24.

Тушевски, Ванчо. *Јордан Хаџи Константинов – Цинот*. – Скопје: Менора, 2003.

Vesna Mojsova-Chepishavska

Tablica Pervaja (Таблица прваја) by Blazhe Koneski

Summary:

Koneski finds the source for creating this text in *Tablica pervaja* by Jordan Hadzi Konstantinov – Dzinot, which appearance in 1840 we can consider as a beginning of a new era in the progress of the Macedonian education and literacy as well as a beginning of the noticeable presence of Dzinot's in the literary public of the time. This very short text of his, composed of seven items overall, he wrote one morning in March in 1993, i.e. few months before his death and it was published in the e-magazine *Blesok* (Skopje, number 37, July – August 2004). *Tablica pervaja* by Koneski, can be read as well as a kind of memoir of how we should act in life, as Dzinot did before, but more as a will which waited the right time and place to be opened and read more thoughtfully.

Key words: “tablica”, didactic-moralistic aphorisms, will